

K O Z M O S
O S O V E L

KOLOFON

KOZMOS KOSOVEL

ISSN 2712-5734

OBLIKOVANJE: Pia Marija Strle | **MENTORICA:** doc. Nataša Vuga, MA | **PREDMET:** Studio NVK IV – Embalaža in tiskovine | **ŠTUDIJSKO LETO:** 2025/26 | **IZDALA:** Fakulteta za dizajn, samostojni visokošolski zavod, Dunajska cesta 129, 1000 Ljubljana | **TEL:** +386 59 23 5010 | **E:** info@fd.si | **IG:** fakulteta_zadizajn | **FB:** fakultetazadizajn.facultyofdesign | **www.fdsi**

BESEDILA: Nataša Vuga, V poglavju knjiga-objekt pa so uporabljeni povzetki besedil diplomske naloge VSEBINA = OBLIKA, vizualna interpretacija zbirke Pesmi Srečka Kosovela, diplomanta Reneja Bekarja |

FOTOGRAFIJE: arhiv FD, Rene Bekar, Wikiwir, Moma, Google, Wikipedia | **TISK:** Tiskarna Prinshop

Ljubljana, maj 2026

NAKLADA: 500

3

l.

M

P

U

L

Z

KOSOVEL: STO LET KASNEJE

DOC. NATAŠA VUGA, MA

4

V Sloveniji je leto 2026 Vlada Republike Slovenije na pobudo Občine Sežana, ob podpori Društva slovenskih pisateljev in Ministrstva za kulturo posvetilo Srečku Kosovelu ob stoletnici njegove smrti. Obletnica ni le spomin na pesnika, temveč tudi priložnost za razmislek o tem, kako njegova misel odmeva danes.

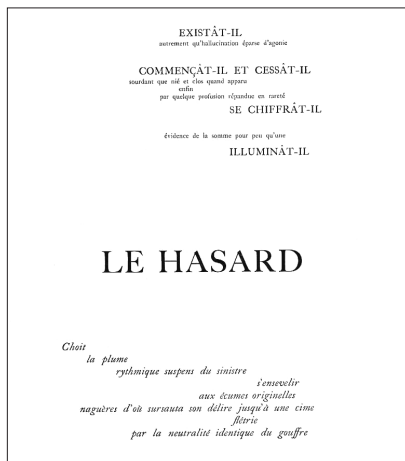
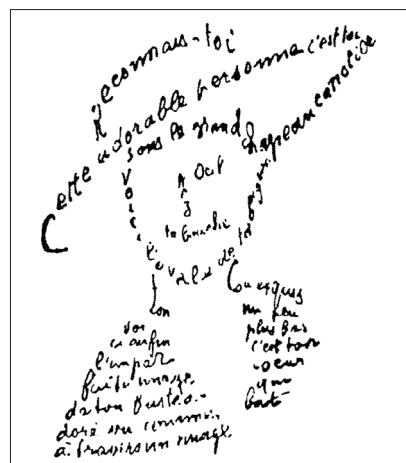
Ko je Kosovel leta 1926 umrl, je za seboj pustil več sto pesmi, zapiskov in fragmentov. Velik del njegovega dela je bil objavljen šele desetletja pozneje, ko se je pokazalo, kako radikalno je bilo njegovo razmišljanje o svetu, umetnosti in družbi. Danes njegovo poezijo beremo kot enega najodprtejših projektov slovenske moderne - kot prostor, kjer se literatura srečuje z idejami, politiko, arhitekturo in vizualnim mišljenjem.

Kosovel je ustvarjal v času, ko je Evropa po prvi svetovni

iskala nove oblike kulture. Korenine podobnih iskanj zasledimo že pri francoskemu simbolistu **Stéphanu Mallarméju**

ko je s pesmijo *Met kocke* ne bo nikoli odpravil naključja (*Un coup de dés jamais n'abolira le hasard*, 1897) pokazal, da kako lahko razporeditev različno velikih in med seboj odmaknjenih besednih zvez na strani ustvarja nove

»Prostor, kjer se literatura srečuje z idejami, politiko, arhitekturo in vizualnim mišljenjem.«

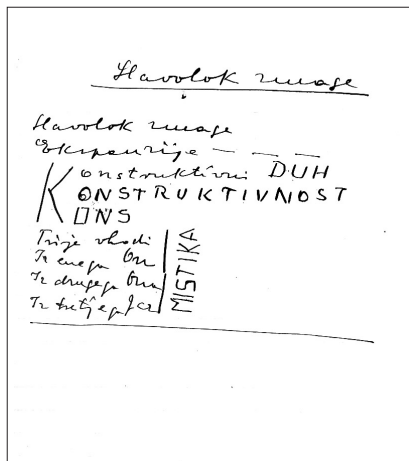
eksperimentov z obliko, jezikom in podobo. V širšem toku evropske modernosti se literatura, umetnost in oblikovanje začnejo prepletati. Kubisti prikazujejo predmet z več zornih kotov simultano, prostor je fragmentiran, v slikovno polje vdira resničnost v obliki kolažev, delov besedil, izrezkov iz časopisov. Pesnik **Guillaume Apollinaire** leta 1914 načrtuje objavo šestih kaligramov (op.a. kaligrafija + ideogram) v knjigi z naslovom *In tudi jaz sem slikar!*, ter na ta način izrazi svoj premik od literarnega k vizualnemu, kjer besede izrisujejo podobe (moma, 2026).

Zgodovinske avantgarde so poskušale premisliti vlogo umetnosti v družbi: futurizem je slavil energijo modernosti, hrupa, vojne ... Zvočna poezija dadaizma je zavračala jezikovni pomen in je poskušala uporabljati jezik kot čisto formalen glasovni material, popol-

prostore in s tem drugačne, bolj angažirane, manj ritmične načine branja, jezik lebdi v tridimenzionalnem prostoru. Leta 1905 Einstein predstavi posebno teorijo relativnosti, ki jo leta 1915 dopolni s splošno, ki spreminja fizikalni pogled na vesolje v dinamičen, ukrivljen prostor-čas, in razbije idejo enotnega sveta.

Umetnost z začetka 20. stoletja ta iskanja prevede v serijo

»Konstruktivizem je umetnost razumel kot gradnjo novega sveta.«

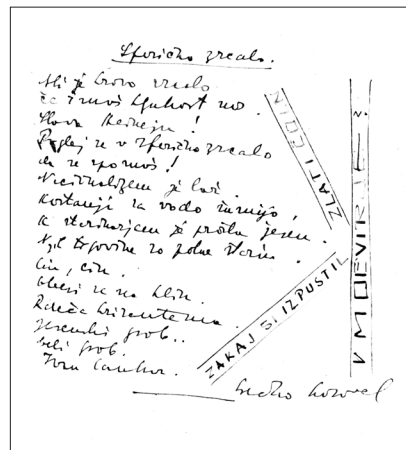
noma brez pomenske plati, kjer semantika izgine, v ospredje prodre zvočnost besed in prevzame značilnosti glasbe. Konstruktivizem je umetnost razumel kot gradnjo novega sveta, umetniško delo pa kot konstrukcijo. Ustvarjalci, kot sta **Vladimir Tatlin** in **El Lisicki**, so umetnost povezovali z arhitekturo, tipografijo in vizualnimi sistemi. V slovenskem prostoru je avantgardne ideje razvijal tudi **Av gust Černigoj**, ki je izkušnje Bauhau sa in ideje konstruktivizma prenesel v domače umetniško okolje.

Kosovel je te ideje sprejemal na svoj način. Njegovi **konsi** niso le pesmi, temveč strukture misli - fragmenti, ki delujejo kot idejne in vizualne konstrukcije. Beseda v njih ni zgolj nosilka pomena, temveč element kompozicije. Stran postane prostor, ritem postane arhitektura, matematični simboli nadomestijo besede. Poezija z branjem, poslušanjem in gledanjem bralcu ponudi skorajda multimedijalno izkušnjo.

Tri pesmi oblikuje v obliki kolažev, kjer iz časopisov izreže črno bele natisnjene besede, besedne zveze, številke in jih z barvnimi geometrijskimi ploskvami nalepi v prepoznavnejše (npr. *Leteča ladja*) ali abstraktnejše oblike. V eni izmed svojih pesmi Kosovel govori o **sferič-**

nem zrcalu, o površini, v kateri se podoba sveta, ki je v rokopisu nakazana z zarisano črko K, razpira v številne smeri. Takšno zrcalo ne vrača enega samega pogleda ali zrcala zgodovine, temveč razpršene odseve, ki se spreminjajo z vsakim novim glediščem.

Ideje se ne zapisajo v čas, v katerem so nastale, temveč se znova pojavljajo kot refleksija v novih zgodovinskih okoliščinah. Neoavantgarde so tak v šestdesetih letih dvajsetega stoletja na novo odkrile zapuščino -izmov. Vzdušje novih časov je omogočilo, da so se Kosovelovi Integrali nastajali v premisleku in tesnem sodelovanju urednika, literarnega zgodovinarja Antona Ocvirka in oblikovalca Jožeta Brumna ter se v knjižni obliki udejanjili leta 1967. Vizualna interpretacija, ki je nastala na podlagi pesnikovih rokopisov iz

leta 1926, je v strokovni javnosti naletela na različne odzive; od velikega odobravanja do negativnih kritik Alojza Gspana, ki poveže Kosovelovo razumevanje konstruktivizma s Černigojevim slikarstvom: "Na Černigojevi razstavi je pesnik leta 1924 videl, kako je slikar podprl svoje bizarne like z različnimi udarnimi napisi - danes bi rekli parolami, transparenti. Ta revolucionarni umetnostni način izražanja je Kosovel obrnil. Kot pesniku mu je bila izhodišče beseda, poezija, dodal pa ji je iz upodabljalne umetnosti izposojene elemente (črte, okvire in razno drugo tipografsko gradivo) (Gspan, 1973, str. 8)."

"Treba je ustvariti novo kulturo (Kosovel, 1925)." Sto let pozneje ta misel še vedno deluje kot poziv, odprt laboratorij idej - prostor, za kritično mišljenje in eksperiment. V pričujoči publikaciji študenti vizualnih komunikacij spoznavajo in raziskujejo dobo, v kateri je Kosovel živel in ustvarjal ter ideje nove kulture in novega človeka. Hkrati pa preverjajo, kako Kosovelova misel odmeva v današnjih časih. - kot izhodišče za razmislek o tem, kako organizirati pomen, kako misliti strukturo in kako idejo pretvoriti v večdimenzijsko vizualno formo. V času, ko je svet neskončno povezan a hkrati vedno bolj fragmentiran, nas spodbuja, da mislimo svet kot konstrukcijo, ki jo je mogoče vedno znova ustvarjati.

OPOMBE

- Knjiga leta 2014 ni izšla, zaradi začetka I. svetovne vojne. Pesniška zbirka *Dežuje* je izšla dve leti kasneje v publikaciji SIC (Sons, Idees, Couleurs) pod uredništvom pesnikovega prijatelja, odvetnika Alberta Birota (moma, 2025)

BIBLIOGRAFIJA

Gspan Alfonz, *Neznani Srečko Kosovel*, str. 105, poseben odtis revije *Prostor* in čas 5, 1973, št. 8-12. Ljubljana 1974

Srečko Kosovel, zapisi o konstruktivizmu (1925-1926)

<https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/inventingabstraction/?work=17>, pridobljeno 25. 3. 2026

K

O

N

S

T

R

U

K

C

I

J

A

6

.

KONTINUUM: LINIJA ČASA

7

ČASOVNI TRAK

1897

EVROPA

STÉPHANE MALLARMÉ

Francoski simbolist Stéphane Mallarmé izda pesem ***Met kocke ne bo nikoli odpravil naključja (Un coup de dés jamais n'abolira le hasard)***. Prvi prelomi z linearnim branjem, ki besede postavi v tridimenzionalni prostor in aktivira belino papirja kot aktivno polje tišine.

1895

JUGOSLAVIJA

VELIKI LJUBLJANSKI POTRES

Naravna katastrofa, ki sproži urbano in arhitekturno prenovu

Ljubljane in jo spremenili v **secesijsko središče**. Secesija postane dominanten slog, ki ga konstruktivist kasneje označijo za »buržoazni kič«.

1898

AKZIDENZ-GROTESK

V Nemčiji (livarna Berthold) izide Akzidenz-Grotesk, **surov, anomen in utilitaren font**, ki kasneje postane glavno tipografsko orožje konstruktivizma.

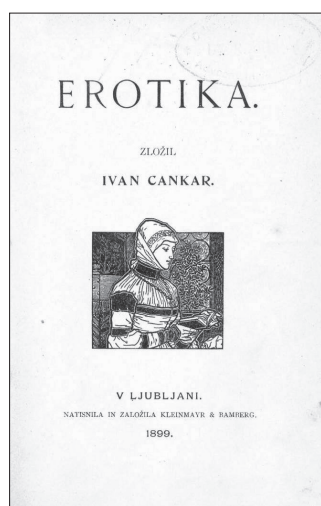

8

1899

1903

SLOVENSKA MODERNA

Izideta sporni pesniški zbirki *Erotika* Ivana Cankarja in *Čaša opojnosti* Otona Župančiča, s čimer se v Sloveniji začne **obdobje moderne**, simbolizma in impresionizma.

MAJSKI PREVRAT

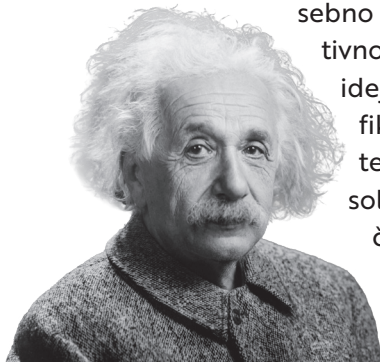
28. maja se v Kraljevini Srbiji zgodi **državni udar**, v katerem ubijejo

kralja Aleksandra I., prestol prevzame kralj Peter I. iz dinastije **Karadordjević** in se politično obrne proti Rusiji in Franciji.

1905

TEORIJA RELATIVNOSTI

Albert Einstein objavi posebno teorijo relativnosti, ki razbije idejo enotnega in fiksnega sveta ter predstavi vesolje kot dinamičen, ukrivljen prostor-čas.

1904

SREČKO KOSOVEL

ROJSTVO

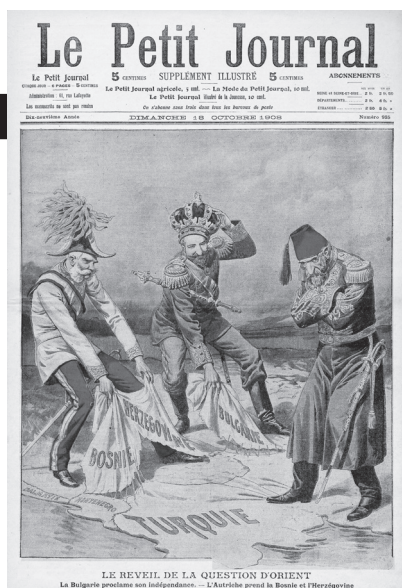
18. marca se v Sežani na Krasu rodi v narodno zavedno učiteljsko družino kot najmlajši od petih otrok.

1908

ANEKSIJSKA KRIZA

Avstro-Ogrska si uradno priključi BiH, kar sproži ogromen val ogorčenja v Rusiji, Srbiji in med jugoslovansko usmerjenimi intelektualci na Slovenskem in Hrvaškem in spravi Evropo na rob vojne.

1909

MANIFEST FUTURIZMA

Filippo Tommaso Marinetti v Parizu objavi *Manifest futurizma*, v katerem izraža umetniško filozofijo futurizem, ki **slavi hitrost, stroje, nasilje, vojno**, tehniko, moč, mladost in industrijo.

10

1910

OSNOVNA ŠOLA V TOMAJU

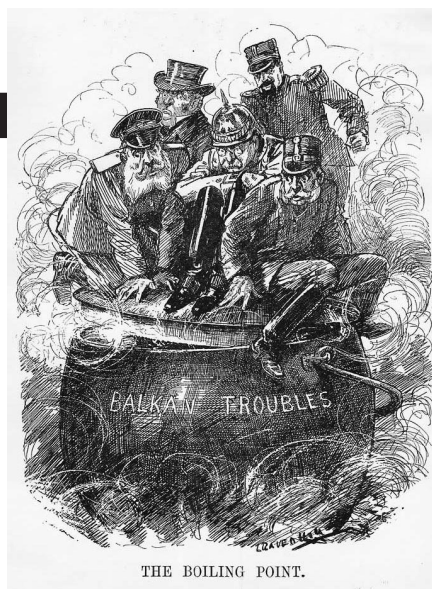
Preselijo se v Tomaj, kjer začne obiskovati osnovno šolo in v otroškem listu *Zvonček* prvič objavi svoj spis o Trstu, ki mu je zelo pri srcu, saj so s starši tja hodili na koncerte, predstave, obiske k znancem, ...

1912/13

BALKANSKI VOJNI

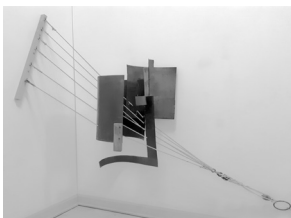
Dve vojni na Balkanu, v katerih Balkanska liga (Srbija, Črna gora, Grčija in Bolgarija) v vojni z Osmanskim cesarstvom **osvoji svoja sedanja ozemlja**, leto kasneje pa se zanje v ligi močno sprejo med seboj.

1913

KONSTRUKTIVIZEM

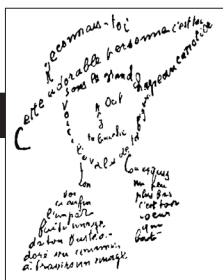
Ruski umetnik **Vladimir Tatlin** po srečanju s Picassom ustvari prve kontrareliefe in prenese umetnost s platna v realni prostor. S tem z **Aleksandrom Rodčenko** utemeljita konstruktivizem – gibanje, ki pod vplivom tehničnega razvoja poudarja obliko in konstrukcijo.

1914

KALIGRAMI

Francoski pesnik **Gil-**

laume Apollinaire načrtuje zbirko *In tudi jaz sem slikar*, kjer predstavi svoje prve kaligrame – vizualno poezijo, kjer **besede izri-sujejo podobe** in dekonstruirajo branje. Izid te knjige onemogoči izbruh prve svetovne vojne, zato njegovi kaligrami izidejo šele leta 1918.

28. 7. 1914

11

ZAČETEK PRVE SVETOVNE VOJNE

1914

ATENTAT V SARAJEVU

28. junija
Gavrilo Princip izvede

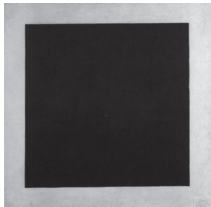
uspešen atentat na avstrijskega prestolonaslednika, Franca Ferdinanda, zaradi česar Avstro-Ogrska napove vojno Srbiji in na Jugoslovanskih tleh se tako začne prva svetovna vojna.

1915

1916

SUPREMATIZEM

Kazimir Malevič teoretično utemelji suprematizem, katerega predstavlja znamenita slika **Črni kvadrat** na belem ozadju. Zagovarja čisto **brezpredmetnost v slikarstvu**, ki odpira pot novi arhitekturi.

DADAIZEM

ALI DADA

V Zürichu se rodi novo umetniško gibanje dadaizem pod vodstvom **Huga Balla**, kjer zvočna poezija zavrača jezikovni pomen - semantika izgine, jezik postane čisti formalni glasovni material - in je **namesto pomena pomemben zvok**.

12

1915

1916

VPLIV VOJNE

Že kot 11-letni otrok je **doživel grozote prve svetovne vojne**, saj je soška fronta potekala neda-leč od Tomaja, kar ga je **močno zaznamovalo** in kasneje tudi vplivalo na njegovo ustvarjanje.

REALKA V LJUBLJANI

Vpiše se na realko v Ljubljani, kjer postane **redni učenec** in zavedno ustvarja ter so-deluje.

1915

1917

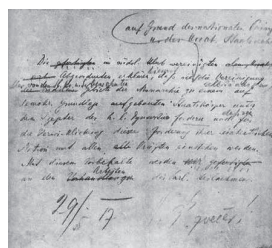
SOŠKA FRONTA

90 kilometrov dolga linija na italijanskem bojišču prve svetovne vojne, ki je potekala vzdolž reke Soče, od visokogorja do morja. Tu so se v ekstremnih razmerah odvijali izjemno **krvavi spopadi** med napadalno italijansko vojsko in branilci Avstro-Ogrske.

MAJNIŠKA DEKLARACIJA

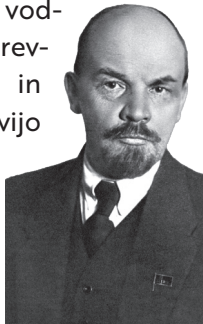
30. maja slovenski poslanec dr. **Anton Korošec** v dunajskem parlamentu prebere zahtevo južnoslovenskih poslancev po **združitvi Slovencev, Hrvatov in Srbov v avtonomno državno enoto** okviru habsburške monarhije.

1917

RUSKA REVOLUCIJA

Boljševiki pod vodstvom **Lenina** prevzamejo oblast in nato ustanovijo **prvo socialistično državo** na svetu. Ruska avantgarda se radikalno postavi v službo revolucije, da bi skozi umetnost preoblikovala družbo.

1918

RAZPAD AVSTRO-OGRSKE

Večstoletna monarhija razpade, njeno ozemlje pa si razdelijo novonastale države: Avstrija, Madžarska, Češkoslovaška in deloma Poljska. Južnoslovanski narodi pa ustanovijo Državo SHS in kasneje v Kraljevino SHS, s čimer se težišče moči dokončno prenese na Balkan (v Beograd).

11. 11. 1918

KONEC PRVE SVETOVNE VOJNE

1917

KRFSKA DEKLARACIJA

20. julija na Krfu predstavniki Jugoslovanskega odbora in Kraljevine Srbije podpišejo **sporazum o ustanovitvi neodvisne, skupne kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev** pod vodstvom dinastije Karađorđević po koncu vojne. To je prvi dokument, ki uradno začrta obliko prihodnje Jugoslavije kot ustavne in parlamentarne monarhije.

1918

USTANOVITEV SHS

Združeni južnoslovanski narodi nekdanje Avstro-Ogrske se povežejo s Kraljevino Srbijo v **Kraljevino SHS** (Srbov, Hrvatov in Slovencev) s prestolnico v Beogradu. Nastane **prva skupna jugoslovanska država**, ki prinese narodno svobodo, a takoj sproži notranje napetosti zaradi centralističnega vodenja iz Srbije.

1919/20

TATLINOV STOLP

Tatlin zasnuje **Spomenik III. internacionali**, monumentalno, dinamično spiralno konstrukcijo iz železa in stekla, ki naj bi služila kot svetovno informacijsko središče. Projekt zaradi tehnološke in ekonomske **neizvedljivosti** ostane zgolj na ravni makete, a postane ključni **simbol utopične arhitekture konstruktivizma**.

1920

MEDNARODNI DADA SEJEM

V Berlinu poteka **prvi mednarodni Dada sejem**, kjer berlinski dadaisti razlijejo plakat z geslom: »Umetnost je mrtva. Živela nova Tatlinova strojna umetnost!«. Napačna interpretacija novinarja Konstantina Umanskega sproži **velik evropski nesporazum**, saj Tatlinov konstruktivizem zmotno izenači z golim mašinizmom (strojno umetnostjo).

1920

1921

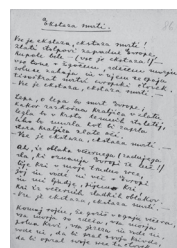
14

KRES

Osnuje **literarni krožek Kres**, pod vodstvom maturanta Branka Jegliča, izdaja tiskan dijaški list *Lepa vida*, sodeluje pri reviji *Trije labodi*, reagira/odgovori na požig Narodnega doma v Trstu.

EKSPRESIONIZEM

Kosovel začne **ustvarjati** pod vplivom ekspresionizma, od katerega se **kasneje oddalji** in ga celo močno zavrača. Najbolj znana pesem tega obdobja je *Ekstaza smrti*.

1920

1921

POŽIG SLOVENSKEGA NARODNEGA DOMA

13. julija italijanski fašisti v Trstu brutalno **požgejo slovenski Narodni dom**, gospodarsko in kulturno središče tržaških Slovencev. To dejanje Kosovel kasneje razume kot »ognjeni krst fašizma« in **začetek uničevanja slovenske identitete**.

ZENITIZEM

Ljubomir Micić v Zagrebu ustanovi avantgardno revijo Zenit in lansira zenitizem – radikalno balkansko avantgardo. Preko lika »**Barbarogenija**« (prvinskega balkanskega človeka) in konstruktivizma želi gibanje **porušiti meščanske vrednote** ter duhovno prenoviti utrujeno Zahodno Evropo.

1922

1922

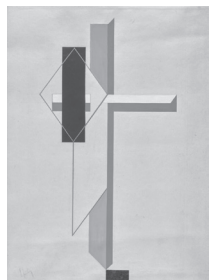
1923

VEŠČ—GEGENSTAND—OBJET

El Lisicki in Ilja Erenburg v Berlinu ustanovita **mednarodno konstruktivistično revijo** Vešč—Gegenstand—Objet. Z njo sprožita oster boj za rehabilitacijo Vladimirja Tatlina zoper berlinski »mašinizem« in Evropi končno pojasnita pravo, **družbeno angažirano naravo ruskega konstruktivizma**.

PROUN-I

El Lisicki predstavi svoje PROUN-e, ki so bili njegova lastna, arhitekturna različica supermatizma. Šlo

je za serije slik, ki se začnejo kot ravna površina, nato pa se spremenijo v model tridimenzionalnega prostora.

LEF

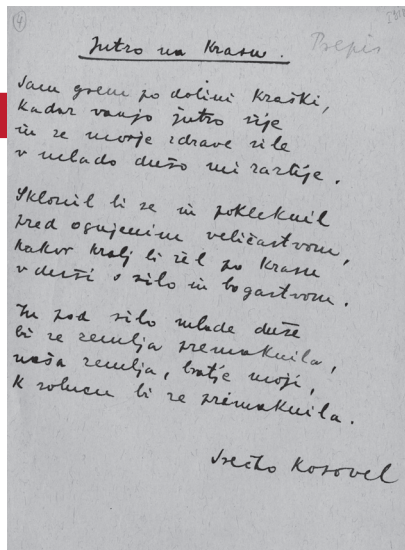
V Sovjetski zvezi se pod vodstvom Vladimirja Majakovskega formira **avantgardno združenje LEF**. Gibanje zavrne buržoazno tradicijo in preko istoimenske kulturne revije **uveljavi utilitarno, industrijsko umetnost** (film, fotomontaža, radikalna tipografija), ki služi potrebam proletariata.

1922

ŠTUDIJ & IMPRESIONIZEM

Maturira in se vpiše na študij **slavistike, romanistike, primerjalne književnosti, umetnostne zgodovine in filozofije** na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Njegova poezija je v tem času izrazito **impresionistična** (čustveno impresivna lirika, melanholična kraška lirika).

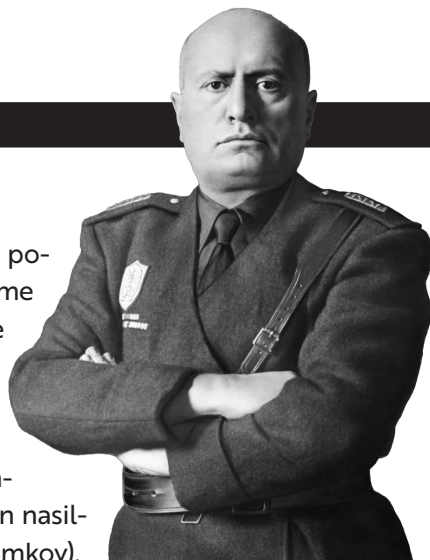

15

1922

POHOD NA RIM

Benito Mussolini izvede pohod na Rim in prevzame oblast v Italiji. Začne se **uradna, agresivna fašistična raznarodovalna politika na Primorskem** (prepoved slovenskih društev, časopisov in nasilno poitalijančevanje priimkov).

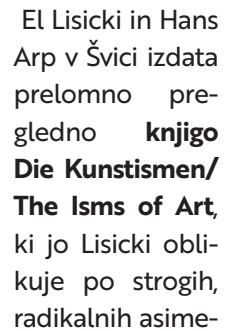

1923

ŠOLSKA REFORMA

Gentilejeva šolska reforma v Italiji popolnoma prepove slovenski in hrvaški jezik. S pregonom domačih učiteljev in vsiljevanjem italijanščine sproži načrtno raznarodovanje mladine. Ta agresivni ukrep povzroči globoko kulturno stisko in nov val beguncev v Kraljevino SHS.

VI DIE KÜNSTLER LES ARTISTES THE ARTISTS VII 29 ABSTRACTISME El Lisicki in Hans

Seznani se z evropskimi

1924

Avugst Černigoj po vrnitvi v Ljubljano priredi prvo konstruktivistično razstavo na Slovenskem. **Kosovel** jo nameroma **bojkotira**, saj Černigaju očita golo tehniko brez duhovne komponente, kar med njima sproži plodne debate o naravi umetnosti.

1925

1925

1925

SELITEV BAUHAUSA

Šola Bauhaus se zaradi političnih pritiskov **preseli** iz Weimarja v **Dessau**. Walter Gropius tam načrtuje novo, legendarno stekleno-betonsko stavbo šole, ki postane **absolutni manifest funkcionalne moderne arhitekture**.

NADERALIZEM

Gibanje uradno lansira **André Breton** s svojim manifestom, ki **zavrne razum** in poudari moč podzvesti. Umetniki, kot sta **Salvador Dalí** in René Magritte, slikajo bizarne, sanjske in nelogične podobe, ena izmed njih je **Vztrajnost spomina** s tekočimi urami.

NOVA STAVRNOST

Smer se razvije v Nemčiji kot ciničen in hladen odgovor na predvojni ekspresionizem. Slikarja Otto Dix in George Grosz brez olepševanja **prikazujeta družbeno bedo**. Ključno delo je Dixov **triptih Veli-ko mesto**, ki brutalno razkrije dedenco tedanje družbe.

1925

1925

1925

REVIJA MLADINA

Srečko Kosovel **postane urednik** napredne študentske revije Mladina, ki jo iz estetskega glasila radikalno preoblikuje v **borbeno platformo za slovensko avantgardo in družbenokritično levico**.

ZLATI ČOLN

Intenzivno ustvarja **zbirko Zlati čoln**, ki predstavlja **vrhunec njegovega liričnega impresionizma** in prehoda v ekspresionizem. Ta žal izide šele po njegovi smrti, saj on umre, preden jo dokonča.

MANIFEST MEHANIKOM

Napiše manifest Mehanikom, v katerem ostro napade Marinettijevega »mehaničnega človeka« in taylorizacijo družbe ter **zahteva uničenje »človeka-stroja«**, kot so ga razumeli dadaisti. Zahteva skok iz mehanike v življenje in **napove prihod Novega (konstruktivnega) človeka**.

1925

1925

1925

PREDAVANJE KRIZA

Kosovel ima v Ljubljani svoje **prvo javno predavanje** z naslovom Kriza, kjer se javno in programsko deklarira za konstruktivista. **Definira konstruktivizem** kot živo, organsko zlitje vsebine in oblike (vsebina ≡ oblika).

VPLIV ZENITIZMA

Zapade pod močan vpliv revije Zenit. Študira jo za nazaj, osebno obiše oba zenitistična večera v Ljubljani, a se kasneje od Micića distancira, ker zenitistične »besede v prostoru« **označi za golo, formalno igranje**.

USTVARJALNA KRIZA

Doživi doživi globoko ustvarjalno krizo in **politični »obrat na levo«**. Preko stikov z Ivom Grahorjem prevzame poetiko ruskega LCK. Zavrne nesmiselni, zaumni jezik futurizma in zenitizma ter **uveljavi konse z logičnim pomenom**, ki so prilagojeni socialni stiski slovenskega prostora.

1925

1926

1926

REVIJA KONSTRUKTER

Načrtuje **izdajo lastnih avantgardnih revij** *Konstrukter* in *KONS* ter pesniške zbirke *Ikarov sen*, a načrti **zaradi pomanjkanja financ propadejo**. Intenzivno ustvarja cikel integralov, ki ima konspirativno politično-revolucionarno in pedagoško vsebino.

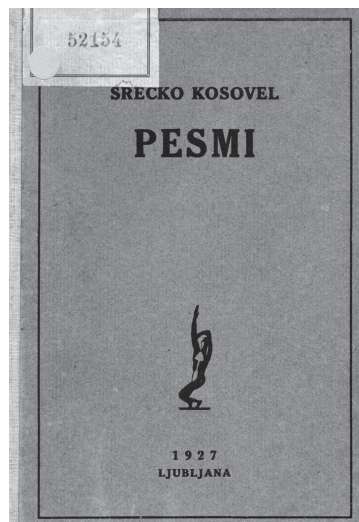

UMETNOST & PROLETARC

Februarja odpotuje v Zagorje ob Savi, kjer **rudarskim delavcem predava** o »Umetnosti in proletarcu« ter jim pretresljivo bere svojo **vizi-onarsko pesem** *Ekstaza smrti*. Ker se z delavci zagovori, zamudi zadnji vlak in prenoči na železniški postaji, kjer pa se, zaradi izjemno nizkih zimskih temperatur **močno prehladi in zboli**.

SMRT & PESMI

27. maja po hudih zapletih februarskega prehlada **umre v Tomaju**, star komaj 22 let. Njegovi prijatelji **posthumno izdajo tanek, cen-zuriran izbor** z naslovom *Pesmi* (1927). Javnost Kosovela naslednja štirideset let pozna zgolj kot nežnega, melanholičnega impresionista Krasa, saj so **konstrukcije ostale zaprte v predalih**.

18

1926

1927

KONEC ZENITIZMA

Državni tožilec v Beogradu **zara-di radikalne vsebine** in Micićeve pesmi *Anarhist* dokončno **pre-pove revijo Zenit**, s čimer se tudi uradno zaključi obdobje zgodovinskega zenitizma in njihove revije *Zenit*.

ZATON AVANTGARD

Avgust Černigoj in Ferdo Delak v Ljubljani izdeta **dve številki revije Tank**, ki pomeni labodji spev in uradni zaton slovenske zgodovinske avantgarde, ki se pod pritiskom cenzure in politike **pretopi v socialni realizem**.

1934

1947

SOCIALISTIČNI REALIZEM

V Sovjetski zvezi ta smer z uradnim dekretom postane **edina dovoljena umetniška doktrina**, ki brutalno zatire avantgardo. Zahteva **poveličevanje delavskega razreda**, industrijskega napredka in optimistične podobe socialistične prihodnosti. Simbol tega obdobja je monumentalni **kip Delavec in kolhozni- ca**, ki ga ustvari Vera Muhina.

ART INFORMEL

Smer se rodi v Parizu kot povojni krik umetnikov, ki po grozotah vojne **zavrnejo razumsko** in geometrijsko umetnost. Jean Dubuffet in Antoni Tàpies ustvarjata povsem **brezoblična platna z debelimi nanosi barve**, peska in gline. Ključna so Dubuffetova dela iz **serije Art Brut**, ki slavijo surovo, prvinsko ustvarjalnost.

19

1929

1947

UMETNIŠKA SKUPINA ZEMLJA

V Zagrebu se ustanovi angažirana skupina slikarjev in arhitektov pod vodstvom Krsta Hegedušića. Umetniki zavrnejo salonski elitizem in **se usmerijo v socialno kritiko**, življenje delavcev ter podeželski vsakdan. **Manifest** skupine postanejo Hegedušićeve eksprezivne in realistične **upodobitve hrvaškega kmečkega trpljenja**, kot je slika Sejem v Molvah.

SOCIALISTIČNI REALIZEM

Po drugi svetovni vojni nova komunistična oblast po sovjetskem zgledu uvede **strogo doktrino angažirane, propagandne umetnosti**. Slikarji in kiparji, kot sta Boža Ilić in Lojze Dolinar, morajo **poveličevati obnovo domovine, partizanski boj in delovne brigade**. Ključno delo tega kratkega obdobja je Iličeva monumentalna slika **Sondiranje na Novem Beogradu**.

1960

1961

20

NOVI REALIZEM

Francoski kritik Pierre Restany in umetnik Yves Klein v Parizu utemeljita gibanje, ki namesto slikanja raje neposredno grabi realnost. Umetniki **uničujejo predmete, ustvarjajo kolaže iz strganih uličnih plakatov ali uporabljajo gola telesa kot žive čopiče**. Manifest tega obdobja so Kleinove monokromatske **modre slike** in njegove Antropometrije.

OP-ART

Slog doseže mednarodni razcvet z **raziskovanjem matematičnih vizualnih iluzij** in človeške percepcije. Victor Vasarely in Bridget Riley z natančnimi geometrijskimi vzorci ustvarjata **vtis, da statična platna utripajo** in se premikajo. Ključno delo je Rileyjina črno-belo valovita slika **Blisk**, ki **gledalcu dobesedno zamegli vid**.

1951

1959

1961

PRODOR ABSTRAKCIJE

Arhitekti in slikarji v Zagrebu (Ivan Picelj, Vjenceslav Richter) z manifestom javno presekajo vezi s socialističnim realizmom in **zahtevajo popolno svobodo ustvarjanja**. Uveljavijo geometrijsko abstrakcijo, sintezo umetnosti in arhitekture ter moderni funkcionalni dizajn. Njihova radikalna abstraktna platna in prostorski objekti **ponovno odprejo vrata jugoslovanske umetnosti** na Zahod.

KONCEPTUALNI ZAMETKI

V Zagrebu se oblikuje neformalna skupina umetnikov in intelektualcev (Josip Vaništa, Julije Knifer), ki deluje kot popolno nasprotje uradnemu razstaviščnemu sistemu. Namesto klasičnih slik **gojijo absurd, ironijo, minimalizem in umetniške akcije v naravi**. Prepoznavni znak tega kroga postanejo Kniferjevi monotoni, neskončni slikarski motivi t. i. **meandrov**.

NOVE TENDENCE

Zagreb postane svetovno središče svetovne avantgarde z organizacijo **prve mednarodne razstave** Nove tendence. Gibanje združuje umetnike, ki raziskujejo kinetično umetnost, optične iluzije (op-art) in programirane vizualne strukture. Ključna so dela računalniške in systemske umetnosti, ki premoščajo vrzel med znanostjo, stroji in čisto vizualno percepcijo.

PRELOMNO ODKRITJE

Literarni zgodovinar in urednik **Anton Ocvirk** po letih natančnega študija Kosovelovih zapletenih rokopisov iz leta 1926 **prip-ravi prelomno pesniško zbirko *Integrali '26***, ki jo konceptualizira leta 1962, v knjižni obliki pa izide šele leta 1967.

Knjigo vizualno uredi in **oblikuje Jože Brumen**. Njegov oblikovalski sistem (knjiga-objekt) ne ilustrira poezije, ampak rokopisni konstruktivizem prevede v čist, vrhunski modernistični **knjižni artefakt** (uporaba mreže, čistih kvadratov in tipografskih kontrastov).

Izid povzroči **kulturni šok** v Evropi, saj spodnese Willetovo tezo, da južno od Dunaja ni bilo avantgard. Alojz Gspan sproži negativno kritiko, da je Brumnov in Ocvirkov prelom preveč radikalen in umetno narejen, a strokovna **javnost prepozna Kosovela kot svetovnega vizionarja**.

60. LETA 20. STOL.

NEOAVANTGARDA & SKUPINA OHO

Ob izidu *Integralov* **slovenska neoavantgarda** (Marko Pogačnik, Iz-tok Geister Plamen idr.) v skupini OHO najde neposredno navdih-njenje. Nadaljujejo Kosvelo-vo vizualno in konkretno poezijo, **redefinirajo knji-go** kot avtonomen kon-ceptualni objekt in **razkrajajo mejo med umetnostjo in vsak-danjim življe-njem**.

RETROAVANTGARDA & NEUE SLOWENISCHE KUNST

Umetniški kolektiv NSK (skupine Laibach, IRWIN, Gledališče se-ster Scipion Nasice) razvije **meto-do retrogarde**. Namesto kopira-nja zahodnih trendov se sferično **vrnejo v leto 1926**. Direktno citirajo, prisvajajo in **reinterpretirajo simbole slovenske zgodovinske avantgarde** (Kosovela, Černigo-ja, tankiste in ruski konstruktivi-zem), da bi skozi ta zgodovinski filter **kritično premislili totalitar-ne sisteme 20. stoletja**.

80. LETA 20. STOL.

TRANS
MISSE

KNJIGA-OBJEKT: VSEBINA $\equiv$ OBLIKA

23

VIZUALNA INTERPRETACIJA ZBIRKE PESMI SREČKA KOSOVELA

Razmerje med poezijo in njenim oblikovanjem odpira vprašanje vloge oblikovalca kot posrednika ali soustvarjalca pomena, saj že materialna organizacija besedila vpliva na način branja in interpretacije. Oblikovanje tako presega nevtralno funkcijo ter postane prostor interpretacije, v katerem se vzpostavlja napetost med ohranjanjem izvirne pesniške strukture in njenim vizualnim preoblikovanjem.

ŠTUDENT: Rene Bekar

MENTORICA: doc. Nataša Vuga, MA

Diplomska naloga, 2024

Fakulteta za dizajn

Visokošolski strokovni študij,

1. stopnja, Vizualne komunikacije

V letu 2024, ko obeležujemo stodvajsetletnico rojstva pesnika Srečko Kosovel (1904–1926), se z diplomsko nalogo z naslovom *Vsebina je definirana kot oblika (vsebina $\equiv$ oblika)* poklanjamo pesniški zapuščini enega najpomembnejših predstavnikov slovenske moderne in avantgarde.

V teoretičnem delu smo poleg Kosovelovih del obravnavali tudi ustvarjalne prakse njegovih predhodnikov in sodobnikov, zlasti tiste, ki problematizirajo razmerje med besedilom, njegovo materialno nosilnostjo in prostorsko organizacijo. Pesniki s konca 19. in začetka 20. stoletja so zavračali tradicionalno metrično in rimano strukturo ter hkrati vzpostavljali nove modele pesniškega zapisa, v katerih postane tipografija konstitutivni element pomena.

V tem kontekstu izpostavljamo del Stéphana Mallarméja (*Met kocke ne bo nikoli odpravil naključja*, 1897), kjer razporeditev besedila na strani

ni več podrejena linearni logiki branja, temveč vzpostavlja polje simultaneosti, premikov in tišin. Podobno Guillaume Apollinaire v zbirki *Kaligrami* (1918) razvije princip vizualne poezije, kjer besedilo deluje kot podoba, s čimer se razmerje med branjem in gledanjem bistveno prestrukturira.

Prav Kosovelovi *Integrali* '26 predstavljajo enega ključnih domačih primerov radikalnega preloma s tradicionalno pesni-

ško formo, pri čemer njihova kasnejša knjižna interpretacija (1967), ki jo na podlagi Kosovelovih rokopisov oblikuje Jože Brumen, odpira vprašanje prenosa avantgardnega pesniškega izraza v medij knjige. S tem se vzpostavi dialog med pesnikom in oblikovalcem kot soavtorjema pomena.

Analiza se torej razširi tudi na področje knjige-objekta, kjer knjiga ni več zgolj nosilec besedila, temveč postane avto-

nomen vizualno-prostorski artefakt (npr. Tomaž Kržišnik, Ivan Minatti: *Obraz*, 1972). V takšnih praksah se meja med literaturo, oblikovanjem in vizualno umetnostjo razkraja, pesniški tekst pa deluje kot izhodiščni material za kompleksnejše semiotične sisteme.

V postgutenbergovski paradigmi tako knjiga ni več stabilen medij linearnega zapisa, temveč odprt sistem, ki omogoča eksperimentiranje z različnimi načini kodiranja, branja in vizualizacije poezije. Pomemben impulz za takšno razumevanje predstavlja tudi predavanje *Poetic Program, Typographic System* vizualnega umetnika Remija Fortejav sklopu ALUO UHO, leta 2024 na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje, ki tipografijo obravnava kot algoritmični sistem, sposoben generiranja pomena onkraj tradicionalnega razumevanja besedila.

ARHIV — IDEJNA ZASNOVA

Poezija kot umetniško-literarna praksa ne obstaja kot stabilen pomen, temveč kot odprto polje interpretacij, ki se vzpostavljajo v relaciji med besedilom in njegovim bralcem oziroma uporabnikom. Vsako branje tako pomeni novo aktualizacijo pomena, pri čemer oblikovanje deluje kot posrednik, ki to razmerje materializira.

V tem okviru poezija za oblikovalca postane surovina oziroma konceptualni material, ki omogoča transformacijo besednega zapisa v vizualno-prostorsko strukturo. Nastaja nov dokument, v katerem vsebina ni več zgolj nosilec pomena, temveč se identificira s svojo lastno formo (vsebina ≡ oblika). Koncept arhiva v tem delu presega zgolj funkcijo shranjevanja. Arhiv razumemo kot aktivno strukturo organizacije, selekcije in interpretacije, ki omogoča ponovno kontekstualizacijo Kosovelove poezije. S tem arhiv postane prostor produkcije pomena, ne

zgolj njegovega ohranjanja. Hkrati arhiviranje deluje tudi na ravni kulturnega spomina: omogoča dostop, interpretacijo in transmisijo literarne dediščine ter s tem prispeva k njenemu nadaljnjemu delovanju v sodobnem kulturnem prostoru.

»Meja med literaturo, oblikovanjem in vizualno umetnostjo se razkraja, pesniški tekst pa deluje kot izhodiščni material za kompleksnejše semiotične sisteme.«

Praktični del diplomskega dela ARHIV je zasnovan kot knjiga umetnika, ki deluje kot eksperimentalni sistem vizualne interpretacije pesniške zbirke *Pesmi* Srečko Kosovel (1927). Pesmi so razpršene v heterogenem prostoru knjige, kjer različni formati strani vzpostavljajo dinamično strukturo branja. V interakciji z abstraktnimi fotografijami se besedilo transformira v vizualno polje, ki ne deluje več zgolj na ravni semantičnega pomena, temveč tudi na ravni percepcije in afekta.

melji na principu arhivske logike in hkrati na dekonstrukciji linearnega knjižnega zaporedja. Knjižni blok, sestavljen iz listov različnih formatov, uvaja razlike v merilu, ritmu in zaporedju, kar destabilizira enotno bralno izkušnjo.

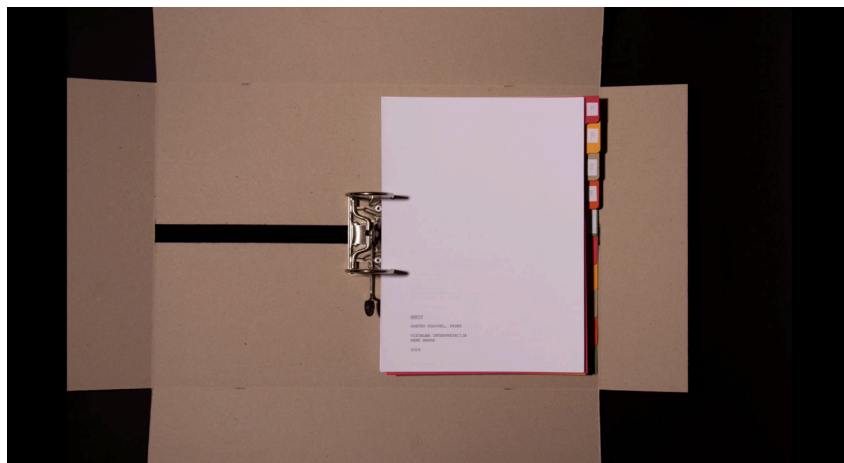
Uporaba enoprostorske tipografije (*Courier New*, 12 pt) deluje kot zavestna redukcija izraznih sredstev, ki poudari materialnost pisave in njeno mehansko izhodišče. Variacije v razmikih, poudarkih in postavitvah pa generirajo nove pomenske poudarke, ki izhajajo iz same tipografske organizacije.

Fotografija v tem sistemu ne deluje kot ilustracija, temveč kot enakovreden vizualni element, ki vzpostavlja napetost z besedilom. Abstraktni motivi omogočajo odprto interpretacijo in delujejo kot vizualni ekvivalent pesniške fragmentarnosti.

OVITEK

Arhivska škatla povezana s črnim bombažnim trakom materializira koncept arhiva kot

23

Takšna postavitvev omogoča pluralnost interpretacij ter poudarja odprtost Kosovelovega pesniškega jezika, ki se tudi v sodobnem kontekstu izkazuje kot produktiven vir vizualnega in konceptualnega raziskovanja.

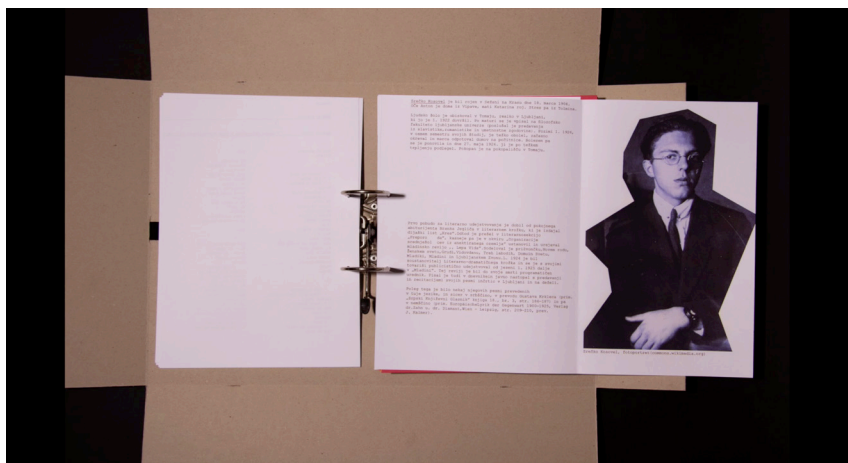
OBLIKOVALSKA ZASNOVA

Oblikovalska rešitev te-

fizičnega in organizacijskega sistema. Njena robustna, utilitarna forma kontrastira z notranjo fragmentarnostjo vsebine ter vzpostavlja napetost med redom in odprtostjo.

»Poezija kot umetniško-literarna praksa ne obstaja kot stabilen pomen, temveč kot odprto polje interpretacij.«

Tipografsko nevtalne označevalne nalepke dodatno poudarjajo arhivsko logiko klasifikacije in identifikacije.

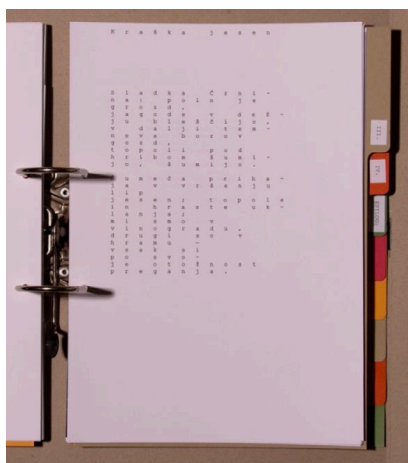

v diagonalni smeri, od spodnjega levega proti zgornjemu desnemu kotu, kar vzpostavlja kinetično napetost in vizualizira proces rasti.

Besedilo pesmi *Proti človeku* je podvojeno in rahlo zamaknjeno, s čimer se destabilizira berljivost ter vzpostavi interferenca med obema plastema zapisa. Branje tako postane oteženo in hkrati intenzivirano, saj se pomen generira skozi motnjo.

Ekstaza smrti kot ena ključnih pesmi zbirke je umeščena v razširjeno dvostransko kompozicijo, kjer tipografija vstopa v dialog s fotograf-sko podobo cvetenja alg v morju pri Trstu.

Fotografija ne deluje kot ilustracija, temveč kot vizualni kontrapunkt, ki sugerira razpad in transformacijo. Bele pravokotne ploskve, na katere

spodnji rob formata, s čimer vzpostavimo vmesno praznino kot aktivno pomensko polje. Ta vmesni prostor deluje kot vizualna in semantična suspenzija, v katero je umeščen naslov, medtem ko fotografska podlaga ne deluje ilustrativno, temveč kot afektivni register melanholičnega stanja.

»Fotografija ne deluje kot ilustracija, temveč kot vizualni kontrapunkt, ki sugerira razpad in transformacijo.«

V pesmi *Kraška jesen* razpršitev besed in verzov po vertikalni in horizontalni osi razgradi linearno sintakso in vzpostavi mrežno strukturo, ki evocira nepredvidljivo dinamiko vetra. Tipografska razporeditev tako prevzame vlogo modeliranja naravnega

KNJIŽNI BLOK

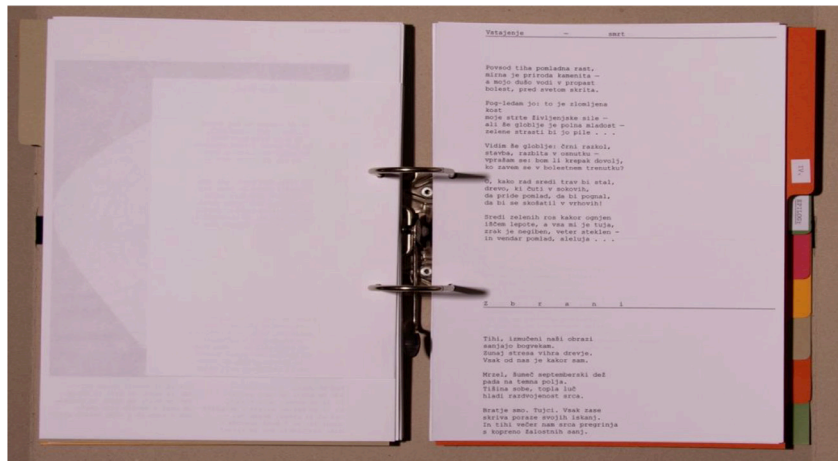
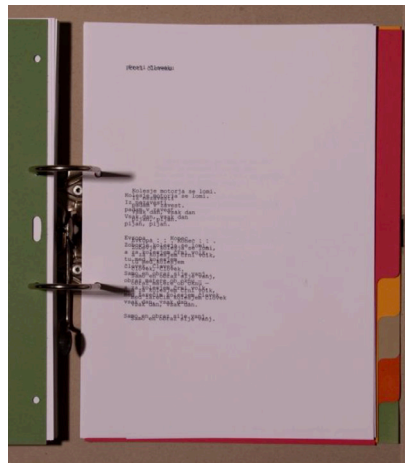
Knjižni blok deluje kot odprt sistem, ki omogoča dodajanje, preurejanje in reinterpretacijo vsebine. Odsotnost paginacije destabilizira linearno branje in spodbuja uporabnika k nelinearnemu raziskovanju.

Struktura poglavij, označenih z barvnimi elementi, vzpostavlja orientacijski sistem, ki pa ne determinira poti branja, temveč jo zgolj sugerira. Posamezne pesmi (4 poglavja, skupaj 68 pesmi) so interpretirane skozi specifične tipografske strategije, ki delujejo kot vizualni prevodi njihovih tematskih in ritmičnih značilnosti. S tem oblikovanje ne ilustrira besedila, temveč ga reinterpreтира in razširja.

Pri pesmi *Melanholija* klasično linearno organizirane kitice premestimo na zgornji in

pojava.

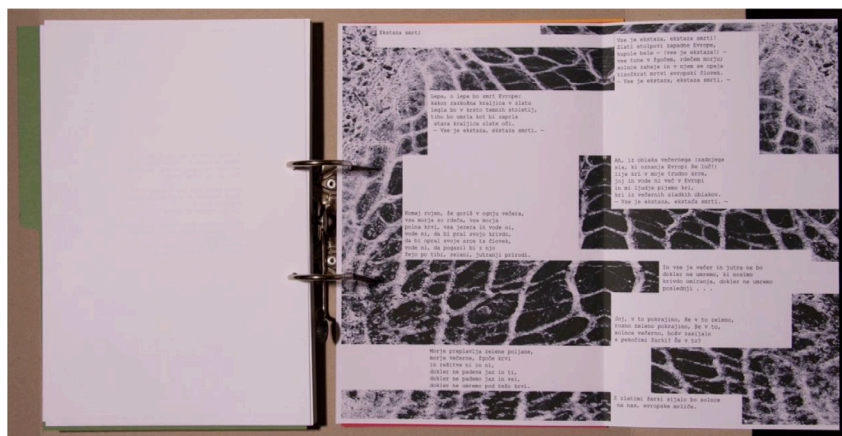
Pri pesmi *Kakor naraščanje* se kitice raztezajo čez dva lista

so umeščene kitice, delujejo kot fragmenti, ki hkrati zakrivajo in razkrivajo podobo ter usmerjajo pot branja.

DOKUMENTACIJA

Video dokumentacija listanja knjige predstavlja razširitev fizičnega objekta v časovni medij ter omogoča vpogled v dinamično dimenzijo branja, ki jo statična predstavitev ne more v celoti zajeti.

25

BIBLIOGRAFIJA

Calligrammes. (s. a.). <https://www.britannica.com/biography/Guillaume-Apollinaire>

Černe Oven, P. (2023). »Kvadrat je moje bojno polje« – modernistični pionir Jože Brumen. <https://blog.brumen.org/blog/kvadrat-je-moje-bojno-polje-modernisticni-pionir-joze-brumen>

Fran, Onomatopija. (s. a.) <https://fran.si/iskanje?View=2&Query=onomatopija>

Mrzel, N. (2018). Kosovelov konstruktivizem. <https://radiostudent.si/kultura/objekt-meseca/kosovelov-konstruktivizem>

Tomaž Kržišnik, 1943–2023. (2023). <https://mao.si/tomaz-krzisnik-1943-2023/>

Srečko Kosovel. (s. a.). https://sl.wikipedia.org/wiki/Sre%C4%8Dko_Kosovel

Un coupe de dés jamais n'abolira le hasard. (s. a.). <https://museums.eu/collection/object/294748/un-coup-de-ds-jamais-nabolira-le-hasard>

Bringhurst, R. (2004). The Elements of Typographic Style. Vancouver, Hartley & Marks Publishers. Craig, J., Bevington, W., & Meyer, S. E. (2006). Designing with Type. New York, Watson-Guptill.

Manifesto of Futurism. (s.a.) https://en.wikipedia.org/wiki/Manifesto_of_Futurism

MOMA, Filippo Tommaso Marinetti. (s. a.). <https://www.moma.org/collection/works/31450>

Ritchie, F., & Edwards, G. (2016). Book Design Made Simple. Boston, Book Design Made Simple.

Thomas, J. (2017). The Art of the Book: From Medieval Manuscript to Graphic Novel. London, Thames & Hudson.

VIZUALNI ESEJ: ARHIV KOZMOSA

PIA MARIJA STRLE, ŠTUDENTKA

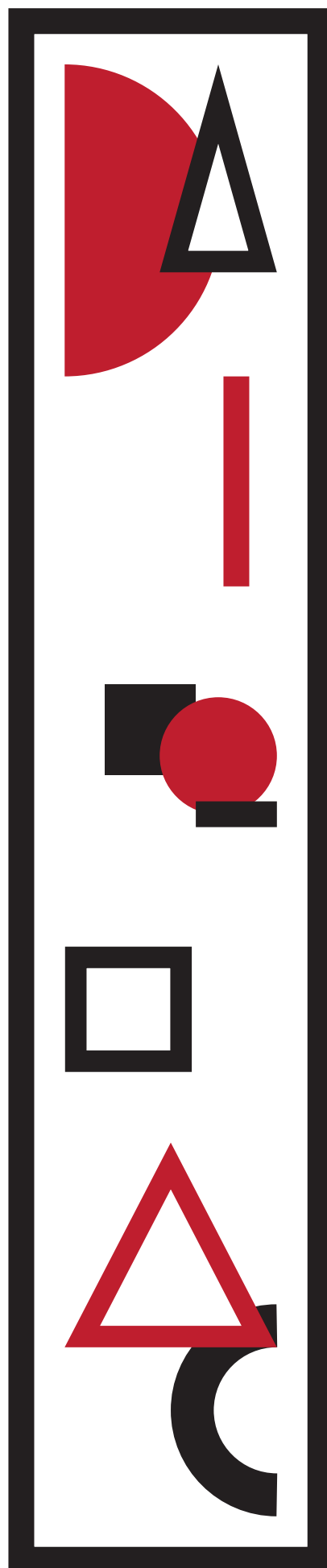
26

Ob 100-letnici smrti Srečka Kosovela pričujoča publikacija ne deluje kot klasičen zgodovinski pregled, temveč kot oblikovalski odziv na dinamiko pesnikovega življenja in ustvarjanja. Moj cilj je bil ustvariti celovito vizualno pripoved, ki skozi formo, barvo, obliko in prostor neposredno odraža ključna pesnikova ustvarjalna obdobja.

Glavna osnova za navdih in strukturno zasnovo celotne publikacije izhaja iz knjige *The Isms of Art* (1924) Hansa Arpa in El Lisickega. Ta prelomna tiskovina me je prevzela s svojo izjemno urejenostjo, preglednostjo in strogo začrtano mrežo. V svojem delu to mrežo dojemam kot osnovno konstrukcijo, na kateri sloni celotna kompozicija, kar predstavlja neposredno konceptualno povezavo s Kosovelovim konstruktivizmom. Da pa bi vizualno prikazala tudi tisto drugo, drznejšo plat Kosovelovega opusa – obdobje ekspresionistične destrukcije, v katero se je poglobil v zadnjih letih svojega kratkega življenja – sem to popolno mrežo namereno zmotila. V ortogonalni red se tako nepredvidljivo vrivajo drznejši elementi: udarni cita-

ti v obliki geometrijskih likov ter paginacija, ki skače iz svojega stalnega mesta in prevzema vlogo aktivnega vizualnega elementa namesto suhoparnega tehničnega podatka. Tudi časovni trak in sam vizualni esej sta znotraj mreže postavljena znatno bolj svobodno in prosto. S tem se Kosovelovi glavni obdobji na straneh nenehno prepletata in ustvarjata lastno, napeto pripoved.

Močan vpliv na moje oblikovalske odločitve je imela tudi analiza revije *Razpotja* (številka *Meso*). Ta mi je dokazala, kako profesionalno, urejeno in močno lahko deluje tiskovina z izjemno omejenimi izraznimi sredstvi. Po njenem vzoru so vse fotografije v publikaciji črno-bele, barvna paleta pa je strogo omejena na belo, črno in konstruktivistično rdečo. Ta

barvni minimalizem ni naključje, saj že na prvi pogled evocira duh obdobja, v katerem je Kosovel živel in ustvarjal. Iz navedenih publikacij izhaja tudi odločitev za uporabo zgolj enega neserifnega fonta v več rezih. Čeprav velja pravilo, da so serifni fonti lažji za branje daljših besedil, neserifni font Brother 1816 v tej publikaciji deluje izjemno berljivo, hkrati pa najbolje ujame robato, arhivsko in progresivno estetiko avantgarde ter vzpostavi čisto tipografsko hierarhijo.

Izbira čistega, belega papirja je bila zavestna: le na popolnoma beli podlagi lahko izbran barvni sistem ter črno-bele fotografije resnično zaživijo v svoji polni konceptualni moči, brez nepotrebne nostalgije. Celotna publikacija je namreč sedANJI odgovor na preteklo Kosovelovo ustvarjanje in na obdobja, ki jih danes razumemo in dojemamo povsem drugače, kot so jih takrat; bel papir zato poudari sodobnost in aktualnost te publikacije.

Vrhunec moje vizualne interpretacije predstavlja serija avtorskih digitalnih kolažev, ki deluje kot moj osebni »odmev« na Kosovela in njegova obdobja ustvarjanja. Globoko so me prevzele in navdihnile kompozicije madžarskega avantgardista Lajosa Kassáka, kjer se geometrijski elementi ostro zarivajo in vrvajo drug v drugega, a končna slika še vedno deluje izjemno usklajeno. V teh kompozicijah vidim popolno vzporednico Kosovelovim konsom – pesmim, ki jih je konstruiral iz časopisnih izrezkov in lepljenk. Tako kolaži najbolje zaključujejo publikacijo, saj jo zrcalijo v celoti: so

strogo konstruirani in urejeni, a hkrati dekonstruktivni, saj se ploskev prekriva s ploskvijo in se vanjo vriva. Eden izmed teh kolažev se nahaja že na naslovnici, ki predstavlja prvi stik s tiskovino. Navdih zanj ponovno črpam iz Razpotij, ki so mi dale uvid, da je lahko naslovnica na prvi pogled izčiščena in preprosta, a v sebi nosi globlji pomen in napoveduje celoten stil publikacije.

To vizualno zgodbo zao krožujejo mednaslovnice posameznih poglavij (Impulz, Konstrukcije, Transmisije), ki so izpisane z majuskulami za maksimalno berljivost in so močan odraz knjige *The Isms of Art*, njihovo neklasično rimsko številčenje pa je izvedeno tako, da so poudarjene črke oziroma linije mreže, za katerimi stoji pika, hkrati tudi številke poglavja.

Zadnji, a ključni korak koncepta je fizična izvedba publikacije. Listi so tiskani enostransko in vloženi v samostojno mapo, ki je ročno zložena iz tršega rdečega papirja. Na mestu, kjer se na naslovnici nahaja osrednji kolaž, je v mapi izrezan pravokotnik, ki že pred odpiranjem ponuja pogled v notranjost tiskovine. Format ločenih listov daje publikaciji arhivski značaj pesnikovih osebnih zapiskov ter bralcu omogoča, da liste meša, jih gleda simultano ali pa jih obesi na steno kot plakate oziroma slike. S tem ko sem stopila izven okvirjev klasične vezane revije, sem poskušal materializirati tisti pravi avantgardni duh Kosovelovega časa – duh, ki je zavračal ustaljene okvirje ter razmišljal in deloval popolnoma svobodno.

